

Marc Chagall-kiállítás a Múcsarnokban

Chagallnak nagyon kevés művét állították ki eddig Budapestén. Mégis ismerősünk már hosszú évtizedek óta. Ismertük reprodukciókról főműveit és kisebb jelentőségű kompozícióit; s rendszeresen érkeztek a hírek, tudósítottak a felvételek: mit csinál Marc Chagall? Olyan teljesítményeket produkálva, mint a párizsi Opera mennyezetfreskójának megtervezése és elkészítése. És megismerhettük őt magát, az érzékeny, sértődékeny, álmodó, dolgozó, eszmélő, helyét kereső Chagall kitarukozását: az *Életem* című saját rajzaival illusztrált művet; valamint, kevéssel később, rég elhunyt felesége, Bella visszaemlékezéseinek kötetét.

Most, amikor szemtől szembe találkozunk Chagall műveivel a Múcsarnok termeiben, előnyünk és hátrányunk ez a sokfelől felhalmozott, sokrétű, de mégiscsak távoli, közvetett utakon létrejött ismeretség. Előnyünk, mert nem készületlenül kell belépünk Chagall álmai — képei, litográfiái, rézkarcai, rajzai, könyvei és könyvillusztrációi — közé, hanem ismerős gyanánt közelíthetünk hozzájuk. És hátrányunk, mert ismerőseink nagy részét, a főműveket, a korai korszak dokumentumait, Chagall világhíres képeit, természetesen most is nélkülöznünk kell; csupán reprodukciókat kapjuk meg ismét a Chagall-oeuvre különböző kiállításaira invitáló plakátokon, illetve annak az audiovizuális programnak a részeként, amelyet a tárlat rendezői és szervezői folyamatosan pergetnek a Múcsarnok Kamaratermében.

Nem volna helyes mégsem, ha most csalódást emlegetnénk, hiszen így is többet ad ez a kiállítás minden eddigénél, a művekkel való személyes találkozás varázsát, az intenzív megismerés lehetőségét. Folytatva evvel azt a sort, amelyet Picasso grafikáinak tárlata nyitott meg, s Légeré emelt tovább, századunk két hatalmas egyéniségének munkásságát tárva az érdeklődők elé.

Más egyéniség, persze, Chagall. Másként és másért fontos, mint a mindent kipróbáló, s mindent megoldó, vitákat kavarázó, követők és epigonok hadaitól környezett Picasso; vagy a munka szépségét kutató, s a társadalmi ember egyéniségét és közösségét boncoló, s tükrözni kívánó Léger. Chagallt álmodónak szokták nevezni, s nem ok nélkül: művein az emlékek, s a gondolatok, helyesebben tán az érzelmek áradata tör fel, s kapja meg a maga formáját. Ebben a világban minden lehetséges. A cirkusz porondján sárga angyal lebeg — s játszik tán együtt a többiekkel — a műlovar feje fölött. Az Eiffel-toronynak egyszerű arca van — mint a *Jó napot Párizs* című képen —, más-kor fejreáll maga is, ismét más műveken ellebeg a térben. Vagy mégis Chagallnak volna igaza? Képeit nézve, világába merülve, hamarosan igent bólint a szemlélő. Igen, az Eiffel-torony — Chagall világában — természetesen és helyesen viselkedik, bármit is tesz. Mint ahogyan helyénvaló minden lebegő csokor, ember, hal, szamár, ló, kakas, oroszlán, hegedűs, póniló. Helyénvaló, még akkor is, ha nincsen sem saját dolga, sem saját helye a kompozíciónak abban a könnyed fátyolosságában, amely Chagall középső és késői korszakának oly sokat vitatott — legalább annyit magasztalt, mint kárhoztatott — sajátossága. S ez nem ellentmondás. Léven *Chagall képein, rézkarcain, litográfiáin, freskóin, minden művén, a legfontosabb nem az egyes dolgok, a részletek, a motívumok helye, hanem az egész kép, az egész kompozíció érzelmi tartalma, s — ami e tartalom legfőbb hordozója, közvetítője — a színek kavargó, egymásba olvadó, szétváló, harcoló és megbékélő kavaládja.*

Ezt a Chagallt, s említett két korszakából a legfrisebbet, a legközelebbit, hiánytalanul (vagy legalábbis majdnem hiánytalanul, hiszen teljességre törekedni, s ezt a teljességet „deklarálni” egy ilyen hallatlanul termékeny művész esetében mindig bizonytalan dolog) láthatjuk meg, s kísérhetjük végig a Múcsarnok — Gerard Bosio francia főmegbízott, va-

lamint Frank János és dr. Ury Endréné által rendezett — kiállításán.

Hét festménye. A kecske, a Jó napot Párizs, a Körülötte, a Falu sötét napfényben, a Zöld éjszaka, a Bercy-rakpart és a Jesse fája, 1917-től 1960-ig ívelli át az időt, mintegy a tárlat gerincét feszítve ki, koordináltait rajzolva föl a Múcsarnok első termének főfalán. S körülöztük, szinte koncentrikus körökként, szüntelen bővül, tágul az egyes műfajok köre az időben és a térben. A képeket gouache kompozíciók sorozata követi, s környezi. Sorozatuk hat esztendővel mélyebbre nyúl, mint a képeké: két 1911-ből datált munkával, az *Akt felemelt karral*, s az *Akt fésűvel* címűekkel kezdődik. S olyan remek lapokkal folytatódik, mint az *Anyaság*, *A hegedű*, *A kerevet*, *a Krisztus a hídnál*, *a Zöld éjszaka*, *a Kompozíció Krisztussal*, *a Pár virágcsokorral* és *a Pirosarcú bohóc*.

Chagall művel ellenállnak minden boncoló szenvedélynek. Leírhatatlanok: hiába soroljuk el, mit látunk rajtuk, a leírás, legyen bár leltárilag pontos, hűtlenné válik a képhez, a mű tartalmához. Szuverének, önmagukban teljesek ezek a művek. Bármelyik tényezőjüket, bármely összetevőjüket emeljük ki a sok közül, vagy tüntetjük el, rögtön hamissá lesz a maradék. Még fényképezni sem lehet őket: a színes felvételek eltorzítják harmóniájukat, a fekete-fehérek pedig lényegüktől fosztják meg őket.

Bárhogyan forgatjuk is a dolgot: Chagallt megismerni csak személyesen lehet, testközelbe kerülve a művekkel, elmerülve világukban. Így viszont akadálytalanul tárul elénk az egész bonyolult jelenység, amit Chagallnak, s amit Chagall életművének neveznek. Benne mindaz, amit ő befogadott álmai, művei közé, élete közéjébe. *Gogol Holt lelkék* című regénye például, amelyet Chagall remek rézkarokkal illusztrált, *La Fontaine meséi*, amelyekhez ugyancsak rézkarokat készített, vagy a *Biblia*, amelynek illusztrálása ugyancsak sokat foglalkoztatta Chagallt, olyan művekre inspirálva, mint a Múcsarnokban is bemutatott rézkarcsorozat, s a litográfiák csoportjai — közöttük a *Mózes átveszi a tízparancsolat tábláit* című, számtalanszor reprodukált lap. A cirkuszi témájú, s a Párizst Chagallképpé álmodó sorozatokat ugyancsak számos mű képviseli; közöttük a már említett *Cirkusz angyallal*, vagy a *Párizsi látomás*.

A sornak még velük sincs vége, hiszen itt van két gobelin: a *Harlequin család* és a *Noktürn*; két üvegablak-tanulmány: a *Ruben törzse*, s a *Zebulon törzse* című; Chagall verseinek — a genfi Gérard Cramer kiadónál megjelent — kötete, huszonnégy fametszetes illusztrációval; a róla írt, s az általa illusztrált művek sora, ezek között *Malraux Ellenemlékei* című könyve. És végül: azok a fényképek, amelyek az általa rajzolt, minden művében továbbépített önarcképet egészítik ki, az „objektívek” ember irányította szemével mutatva meg, s tárva föl Chagall sok árnyalatú egyéniségét, közelebb víve hozzá a munkáiban vele találkozókat.

Horváth György